

Dòchas

an t-Samhraidh

le
Mòrag
Stiùbhart

Air fhoillseachadh ann an 2018 le:

Stòrlann Nàiseanta na Gàidhlig

An Tosgan

Rathad Shiophoirt

Steòrnabhagh

HS1 2SD

www.storlann.co.uk

oifis@storlann.co.uk

© Stòrlann Nàiseanta na Gàidhlig 2018

Na còraichean uile glèidhte. Chan fhaodar pàirt sam bith den leabhar seo ath-riochdachadh ann an cruth sam bith, no ann an dòigh sam bith, gun chead ro-làimh bho Stòrlann Nàiseanta na Gàidhlig. Tha Stòrlann Nàiseanta na Gàidhlig a' faighinn taic bho Bhòrd na Gàidhlig agus Riaghaltas na h-Alba.

Air a chlà-bhualadh le Bell & Bain

Dealbhan © le Julian de Navarez

LAGE/ISBN: 978-1-907054-79-2.

Dòchas

an t-Samhraidh

le Mòrag Stiùbhart

A Chrìosaidh ghràdhach

Cha chreideadh tu mar a tha mi gur n-ionndrainn uile,
gu h-àraidh nuair a gheibh mi beagan fois agus ùine
smaoineachaidh. Mura b' e thu fhèin 's a chlann cha bhiodh
adhbhar dhomh latha eile a chur seachad anns an uamhas seo.

Chan urrainn dhomh innse dhut far a bheil mi fiù 's ged
a bhiodh cead agam, oir chan eil mi fhìn cinnteach dè an dearbh
àite a tha ann.

Tha sinn uile sgìth às dèidh ùine dhoirbh a' strì ri iomadh
cruadal, ach tha mi fhathast beò.

Tha biadh againn ged nach eil e ach cearbach. 'S e bhiodh math
an-dràsta ach truinnshear mòr buntàta is sgadan.

Chaill mi carraidean agus bha sin doirbh, ach chan eil cus ùine
againn airson a bhith a' caoidh. Tha companaich mhath
agam fhathast ge-tà, agus tha dòchas againn nach mair
seo mòran nas fhaide 's gum faigh sinn uile dhachaigh
a dh' aithghearr.

Tha min dòchas gu bheil a h-uile duine gu math 's gu bheil
thu fhèin agus d' athair a' faighinn cuideachadh le obair na
croite. Tha e duilich gu bheil Micheal cho beag, ach cuiridh
mi geall gu bheil Mòrag Anna às gaidh.

Tha fios agam gum bi sibh ag ùrnaigh air mo shon, mar a bhios
mise a' guidhe nach bi fada gus am faic mi sibh pèin, an dachaigh
agus an t-eilean. Mo bheannachdan 's mo ghaol chun an
teaghlaich air fad.

Do chèile Calum

A Chalum, a ghràidh

Tha cho fad bhon a chuala sinn bhuat. Bha e cho math an lèir mu dheireadh agad fhaighinn. Goirid 's gun robh i chòrd i ris a h-uile duine againn agus tha mi air a leughadh cho tric 's gu bheil i agam air mo theanga. Bidh mi tric ga leughadh dhan chloinn cuideachd agus tha cuimhn' aig Mòrag Anna air a h-uile facal a sgrìobh thu. Chan eil latha nach eil i a' cur nam chuimhne rudeigin a thuir thu.

Tha sgleathan dorcha a' tighinn air an eilean nuair a chluinneas sinn droch naidheachd bhon chogadh. Tha mi cho duilich innse dhut gun deach do bhràthair gràdhach Bailean a chall aig muir. Chan eil fada bhon a fhuair sinn brath ged nach eil fios againn fhathast càite neo ciamar; dìreach gun robh e am measg grunn a chaill am beatha nuair a chaidh am bàta aca a chur fodha. Tha a bhean, Salasaid, air a dhol gu deas còmhla ri teaghlach. Bhris a slàinte -an truaghag. Tha am balach, Seonaidh, air tighinn a dh'fhuireach còmhla rinn airson greis. Coimheadaidh sinn às a dhèidh agus bidh e na chuideachadh air an eathar agus air a' chroit.

Tha sinne uile gu math. Ghabh mi athair droch chnatan ach chan iongnadh sin 's gun e falbh às an eathar. Tha e gu math a-nise agus is sinn a tha taingeil airson an èisg 's am maorach a bheir e chun a' bhùird. Mar a dh'inns mi dhut san lèir mu dheireadh, ghabh e bàs mo mhàthar gu math dona, ach tha blàths is solas an t-samhraidh air togail a thoirt dhuinn.

Coimhead trusa às do dhèidh fhèin, agus cùm thu fhèin sàbhailte is blàth. Chan eil latha neo oidhche nach eil thu nar smuaintean is nar n-ùrnaighean.

Se mi' uile ghaol is gaol an teaghlach, Eriosaidd

1

An t-luchar 1941

“Hallò, a Ghranaidh!” thuirt Mòrag Anna
's i a' suidhe le osna air an talamh.

“Ò! Tha seo fliuch,” thuirt i, ach dh'fhuirich
i na suidhe is i a' faireachdainn an driùchd a
bha air an fheur a' dol tron sgiorta thana aice.

“Mo thogair!” Rinn i gàire beag.

“Tha a' ghrian a' deàrrsadh agus chan
fhada gus an tiormaich m' aodach.”

Chùm i oirre a' bruidhinn.

“Bidh latha brèagha eile againn an-diugh.
Tha Seanair an dùil a dhol a dh'iasgach.
Tha mo mhàthair a' dol a dhèanamh
nigheadaireachd, aig an Locha Dubh. Tha

plaideachan ri nighe. Cuidichidh mi i. Agus, tha na cearcan a' breith. Agus na tunnagan.”

Stad Mòrag Anna agus choimhead i a-mach gu muir. Bha i na suidhe air toman feòir ann an cladh beag, sgiobalta. Mu coinneamh air an talamh, bha cruth uaighe.

Cha robh fada bhon a chaidh an uaigh fhosgladh is a dhùnadh. Air a h-uachdar bha pasgan beag de fhùraichean buidhe is gorm bhon mhachair, agus bad fraoich brèagha, purpaidh.

Gu gach taobh, bha clachan glas a bha a' comharrachadh uaighean gu math na b' aosta.

A-mach bhuaipe chitheadh Mòrag Anna am machair a' sìneadh sìos chun a' chladaich gu muir uaine agus tràigh gheal.

Thàinig atharrachadh na guth.

“Tha mi duilich, a Ghranaidh. Tha mi air

am broidse a chall. Am broidse brèagha,
gorm a thug sibh dhomh dìreach mus do...
Tha fios a'm gu bheil e san taigh am badeigin,
ach chan eil mi airson guth a ràdh ri Mamaidh.
Bidh i cho mì-thoilichte. Gheibh mi lorg air.
Cumaidh mi orm a' coimhead.”

Chùm na faclan aice a' tighinn a-mach mar
shruth.

“Tha mi gur n-ionndrainn, a Ghranaidh.
A h-uile latha. Tha mi ag ionndrainn m' athar.
Tha mi ag ionndrainn a h-uile duine. Agus
tha Seonaidh ga mo chur às mo rian.”

Bha beagan feirg na guth a-nise ged a bha na
deòir a' sruthadh bho sùilean aig an aon àm.

Dh'èirich i na seasamh 's i a' faireachdainn
cuideigin air a cùlaibh. 'S e Seanair a bha ann.

“Cha robh mi ag èisteachd, a ghràidh,”
thuirt e. Bha aodann daonnan cho còir, ach
chitheadh Mòrag Anna gun robh e brònach.

“Tha mise ga h-ionndrainn cuideachd,”
thuirt e ’s e a’ coimhead air an uaigh. “Ach
nach mi a tha fortanach gu bheil thu fhèin ’s do
mhàthair agus Micheal beag a’ coimhead
às mo dhèidh.” Dh’fheuch e ri gàire a dhèanamh.

“S toigh leam a bhith ag innse rudan dhi,”
thuirt Mòrag Anna.

Chrom Seanair agus rinn e sgioblachadh
beag air na flùraichean.

“Faodaidh tu rudan innse dha do mhàthair
cuideachd.”

“Chan eil mi airson a bhith nam dhragh.
Tha gu leòr a’ cur dragh oirre. Agus tha
Seonaidh ann!”

Thionndaidh Mòrag Anna a cùlaibh ri
Seanair ’s i a-nise a’ coimhead air ais air an
dachaigh aca.

“Cuin a bhitheas Papaidh air ais? Chan eil
sinn ach air aon litir bheag fhaighinn bhuaithe

am-bliadhna.”

Bha i ga faireachdainn fhèin a’ fàs fiadhaich a-rithist.

“Carson a dh’fheumadh e falbh? Carson a dh’fheumas esan gunna fhaighinn agus a dhol a shabaid a dh’àite neònach co-dhiù!”

“Chan eil sin furasta a fhreagairt, a ghràidh,” thuirt Seanair. “S e rud uabhasach a tha ann an cogadh. ’S ann agam a tha fios. Canaidh iad gur e cùis-èiginn a tha ann, ’s gum bi an saoghal nas fheàrr às a dhèidh. Thuirt iad sin roimhe.”

Chitheadh Mòrag Anna e a’ dèanamh oidhirp a spiorad fhèin a thogail.

“Feumaidh sinn a bhith làidir agus a bhith math dha chèile. Feumaidh sinn creidsinn gu bheil d’ athair a’ cuideachadh gus ar cumail sàbhailte. Chan fhada gus an tig e dhachaigh slàn, sàbhailte.”

Rinn Seanair osna bheag agus sheas e.

“Feumaidh foighidinn a bhith againn uile,
agus feumaidh foighidinn a bhith agadsa
le Seonaidh. ’S e truaghan a tha ann.”

Mar a bha cho tric a’ tachairt, bhruidhinn
Mòrag Anna gun smaoinichadh.

“Bleigeard a tha ann an Seonaidh. Mar
as luaithe a thilleas e dhachaigh, ’s ann as
fheàrr.”

Dìreach an uair sin chuala i a màthair ag
èigheach.

“A Mhòrag Anna, trobhad ’s cuidich mi!”

2

Bha Mòrag Anna agus a màthair air na plaidichean a sgaoileadh air na creagan rèidh ri taobh an locha. Bha an dithis aca sgìth agus bha am pathadh orra. Cha b' fhada gus an robh teine beag gu dol aca ann an sloc creige 's iad ga bhiathadh le feur tioram agus caorain-mhòna bheaga, chruaidh.

“Nach inns sibh dhomh a-rithist dè thuirt Papaidh anns an litir mu dheireadh?”

Rinn a màthair gàire.

“Tha mi glè chinnteach gu bheil cuimhn' agad air a h-uile facal.”

Cha robh Mòrag Anna air an litir a leughadh i fhèin. Bha am màthair air grèim teann a chumail oirre, mar nach robh

i airson 's gun suathadh duine innte ach i fhèin. Bhon uair sin, bha Mòrag Anna air a màthair fhaicinn tro dhoras an t-seòmair-cadail, agus an litir paisgte ri broilleach.

“Uill, thuirt e gun robh e gu math, ach gun robh e ag ionndrainn a h-uile duine againn. Thuirt e gun robh e cinnteach gum biodh tu fhèin is Mìcheal math air mo chuideachadh.”

Rinn Mòrag Anna gàire beag.

“Thuirt e gun robh gnothaichean air a bhith doirbh, ach gun robh deagh chompanaich aige agus nach fhada gus am biodh iad uile a' tilleadh dhachaigh.”

“Agus am biadh,” thuirt Mòrag Anna. “Thuirt e rudeigin mun bhiadh a thug gàire oirnn.”

“S math a tha cuimhne agad dè thuirt e.”

Bha a màthair air a dòigh.

“Thuir e gun robh e a’ coimhead air adhart ri truinnsair mòr buntàta is sgadan. Nì sinne sin dha nuair a thilleas e.”

Dh’aithnich Mòrag Anna nach robh am màthair airson an còrr a ràdh mu dheidhinn.

“Chan fhada gus am faigh sinn litir eile, cuiridh mi geall,” thuir Mòrag Anna.

“Chan fhada gu dearbh,” thuir a màthair.

“Nise thalla thusa agus èigh air na gillean.”

Bha srann aig an t-seann choire a bha am màthair air a chur air uachdar an teine. Shad i làn a dùirn de dhuilleagan tì dhan choire.

“Bu chòir dhomh an tì a chumail dha do sheanair. Chan eil fhios dè cho fada ’s a bhios tì againn,” thuir i. “Ach chan eil deoch nas fheàrr na tì nuair a thu a-muigh aig an locha.”

“A Sheonaidh! A Mhìcheil!” dh’èigh Mòrag Anna ann an guth mòr.

“Chan eil fios a’m carson a thàinig iadsan,” thuirt i ann an guth car searbh. “Cha do rinn a h-aon aca car obrach.”

Choimhead i a-null gu aon taobh far an robh cnapach de ghille a’ grunnachadh san uisge agus a’ caith chaorain chruaidh gu cù-chaorach èasgaidh. Bha gille gu math na bu lugha na shuidhe air bruaich an loch agus a chasan rùisgte am bogadh.

“Seall air Mìcheal againne,” thuirt Mòrag Anna an uair sin. “Tha e mar chuilean a’ leantainn Sheonaidh. ’S cha leig Caileag às a sealladh e. Tha dà chuilean aige.”

Dìreach an uair sin thàinig Seonaidh a-mach às an uisge, agus choisich e a-null far an robh iad. Bha Caileag a’ crathadh a h-earbail ’s i air a shàil agus Mìcheal a’ leum às an dèidh.

Cha robh ach cola-deug bho laigh sùil Mòrag Anna air a co-ogha airson a’ chiad turas. Nochd e aon fheasgar còmhla ri

Seanair. Cha deach innse dhìse ach gun deach bràthair a h-athar, Cailean, a chall aig muir nuair a chaidh ionnsaigh a thoirt air a' bhàta anns an robh e, agus gum biodh an aon ghille a bha aige a' tighinn chun an eilein gus am biodh a mhàthair na b' fheàrr. Bha an teaghlach air a bhith a' fuireach ann an Grianaig, ach nuair a fhuair iad naidheachd a bhàis, bhris slàinte bean Chailein, Ealasaid. Bha ise air a dhol gu deas còmhla ri a pàrantan fhèin airson greiseag.

“Bha Cailean, bràthair d' athar, riamh ag obair am measg bhàtaichean,” thuirt Seanair nuair a cheasnaich Mòrag Anna e.

“Bha ceann math air cuideachd. Bha e math air einnsean a chàradh.”

Bha Seanair a' coimhead brònach aig an àm. 'S dòcha gun robh e a' cuimhneachadh air a' ghille aige fhèin, smaoinich Mòrag Anna. Bha Micheal, a bu shine ann an teaghlach am màthar, air bàsachadh cho òg ann an cogadh eile. 'S e an Cogadh Mòr a bha aig Seanair air.

Bha Seonaidh bliadhna na b' òige na Mòrag Anna ach piolach airson aois, agus glas. Thuirte Seanaìr gur e dath nam pìoban crèadha a bha air aodann ach “chuireadh a' ghaoth is a' ghrian às dhan dath sin gu math aithghearr.” Bha cràisg de fhalt dubh air Seonaidh am feasgar ud, ach cha robh cus dheth air fhàgail mun àm a thug Seanaìr deagh chlupe dha an-ath-mhadainn. Cha robh Seonaidh toilichte. “Chì thu far a bheil thu a' dol,” thuirte Seanaìr. “Agus bidh e nas fhasa a chumail glan,” thuirte Mamaidh.

Chlisg Mòrag Anna gum feumadh i na curlagan fada, donn aice fhèin a chall, ach cha deach guth a ràdh mun sin.

Shaoil leatha gun robh a co-ogha gu math gruamach, mì-thaingeil an latha ud, agus na beachd-se co-dhiù, cha robh sin air atharrachadh.

“Feumaidh sinn feuchainn ri tì òl gun chus siùcair,” thuirte Mamaidh nuair a bha e follaiseach gun robh Seonaidh ag

iarraidh barrachd air aon làn spàine.

“S toigh leam tì mhilis,” thuirt e.

“Tha sinn fortanach bainne ùr a bhith againn a h-uile latha,” thuirt Mòrag Anna. “Cha bu toigh leamsa tì dhubh.”

“S toigh leamsa tòrr bainne agus tòrr siùcair,” thuirt Seonaidh.

Theab Mòrag Anna a ràdh, “Uill chan eil e ann!” ach ’s ann a rinn Mamaidh gàire. “Tha Leitidh chòir feumail dhuinne, chan ann a-mhàin airson a’ bhainne ach an t-ìm ’s an càise cuideachd.”

Chuir Seonaidh drèin air mar gum biodh car air a dhol na stamaig. “Ìm ùr – ghia!”

“Ò ghia!” thuirt Mìcheal a’ dèanamh an dearbh fhuaim ’s a rinn am balach eile.

“Fòghnaidh sin, a Mhìcheil, a ghràidh, tapadh leat!” thuirt Mamaidh.

Dh'òl iad an tì agus bha iad a' cur an teine às,
nuair a chuala Mòrag Anna a màthair a' tarraing
a h-anail gu grad.

Bha Seanair aig bonn a' chnuic a' smèideadh
riutha.

“Carson a tha Seanair a' smèideadh?” thuirt
Mìcheal.

“Tha each a' phuist aig taigh Bantrach
Sheumais,” thuirt Mòrag Anna.

Chitheadh i an clisgeadh air aodann a màthar.
Bha fios aice nach b' e naidheachd mhath a
bhiodh ann.

3

“Bha teileagram aig Ailean Mòr am post do Bhantrach Sheumais. Seòrsa de litir a tha ann.”

Bha Mòrag Anna anns a’ chladh agus i a’ fàgail pasgan beag de neòinein-cladaich air uaigh a seanmhar.

“Litir nach bithinn-sa ag iarraidh co-dhiù,” thuir i. “Sgrìobh cuideigin thuice a dh’innse dhi gun deach Seumas òg, an gille aice, a mharbhadh san Fhraing. Sheall an tidsear dhuinn far a bheil an Fhraing air map dhen t-saoghal. Magaidh bhoichd. Chan eil duine idir aice a-nise.”

Bha Mòrag Anns gus tòiseachadh air rànaich.

“Cuiridh mi geall gu bheil Papaidh anns an Fhraing cuideachd. Cò aig tha brath? Chan eil sinn a’ cluinntinn càil. Ach ’s dòcha gur e rud math a tha sin. Chan eil sinn ag iarraidh teileagram”

“An ann ris an fheur neo ris a’ bhalla a tha thu a’ bruidhinn?” Chual’ i guth Sheonaidh air a cùlaibh. Thionndaidh i.

“Chan e do ghnothach e!” fhreagair i.

Bha e na sheasamh ’s Caileag na laighe ri thaobh.

“S coma leamsa,” thuirt e. “Chan eil mòran san àite ghrod seo a’ dèanamh ciall co-dhiù.”

“Dè tha thu ’g iarraidh?”

“Tha againn ri dhol a dh’iarraidh an dotair. Chan eil a’ chailleach an ath doras gu math. Tha e coltach gu bheil fios agadsa càit a bheil e a’ fuireach, ach feumaidh mise a dhol còmhla riut.”

“Magaidh an t-ainm a th’ air a’ chaillich chòir,
agus cha leig mi leas thusa tighinn còmh’ rium.
Ni mi a’ chùis taghta leam fhìn.”

“Siud a chaidh iarraidh orm.”

“S a bheil thu air fàs cho modhail a-nise ’s
gun dèan thu mar a dh’iarras Mamaidh ort.”

Bha e follaiseach bho aghaidh Sheonaidh gun
dèanadh e rud sam bith ach an rud a bha Mòrag
Anna ag iarraidh. Cha robh an còrr ann ach
falbh còmhla ris.

Bha iad fhèin agus Caileag air a dhol à sealladh
an taighe is a’ bhàigh nuair a thòisich Seonaidh
a’ gearan. Bha na casan rùisgte aige a’ fàs goirt
agus am fraoch gan sgròbadh.

“Bheil fada againn ri dhol?”

Bha Mòrag Anna trì neo ceithir a cheumannan
air thoiseach air.

“Till dhachaigh, a luid gun fheum,” thuirt i

gun tionndadh.

Bha Seonaidh a' fàs busach a-nise.

“Chan eil mise ag iarraidh a bhith ann a sheo.”

“Thalla dhachaigh ma tha.”

Thog Mòrag Anna a guth.

“S tha mi a' ciallachadh do dhachaigh fhèin. Agus cha bhi mise gad ionndrainn.”

Chùm i oirre a' coiseachd, agus an ath rud, fhuair i cnap puill an cùl a' chinn. Bha e bog agus fiuch. Shruth am poll sìos tro falt agus cùl a druim.

“A mheabain ghrànda thu ann.”

Gun smaoinachadh, chaidh i far an robh Seonaidh agus thug i dhà pais le làimh mun chluais.

Bha fios aice gun robh i air a ghoirteachadh agus chitheadh i gun robh e gus rànaich.

“A Sheonaidh, cha robh mi ach... tha mi duilich...”

Shuidh e agus a cheann crom.

“Chan eil mi ag iarraidh a bhith ann a sheo. Chan eil duine gam iarraidh.”

“Uill...chan eil sin...buileach...fior...”

Bha e cho follaiseach gun robh i a’ feuchainn ri bhith còir.

Cha mhòr nach do rinn Seonaidh gàire.

“Tha m’ athair marbh agus tha mi ag ionndrainn mo mhàthar,” thuirt e.

Bha Mòrag Anna a’ faicinn cho suarach ’s a bha an rud a rinn i. Chuimhnich i air faclan Seanair. Dh’fheumadh barrachd foighidinn a bhith aice.

“Thugainn, feumaidh sinn an dotair fhaighinn,” thuirt i ’s i a’ cuideachadh Sheonaidh gu chasan.

“S e mi fhìn as coireach,” thuirt Seonaidh an uair sin.

“Ciamar?”

“Thug iad mo mhàthair sìos a Shasainn gu taigh mo sheanar nuair a dh’fhàs i bochd, an dèidh dha m’ athair...

Bha e gus rànaich a-rithist.

“Dh’fhàg iad mise còmhla ri nàbaidh ann an Grianaig. Chan eil fhios a’ m carson.”

“Gus am fàsadh do mhàthair na b’ fheàrr, ’s dòcha,” thuirt Mòrag Anna.

“Uill, cha robh mi ag iarraidh a bhith ann. Theich mi aon oidhche, ach ghlac iad mi ’s chuir iad air trèan mi. Chuala mi iad ag ràdh gun robh mi a’ dol gu teaghlach am badeigin na bu shàbhailte.”

Bha iad a' coiseachd air an socair. Bha fios aig Mòrag Anna nach b' urrainn do Sheonaidh coiseachd cho luath rithese.

“Theich mi aig a’ chiad stèisean, ach chaidh mo ghlacadh a-rithist. ’S chuir iad ann a sheo mi.”

Choimhead e mun cuairt air.

“Chan eil e cho furasta teicheadh às a seo,” thuirt Mòrag Anna.

“Ach, tha mi math air snàmh,” thuirt e, le fiamh de ghàire.

“Chan aithne dhòmhsa snàmh,” thuirt Mòrag Anna. “Cha do dh’ionnsaich duine riamh dhomh.”

“Tha e furasta gu leòr, dìreach...”

“Ò, seall,” thuirt Mòrag Anna ’s i a’ coimhead romhpa. “Tha mi a’ smaointinn gur e an dotair a tha siud.”

Pìos bhuapa bha fear a' marcachd air each mòr, dubh le baga air gach taobh dhen diollaid, dìreach mar a bha aig a' phost.

Ruith iad ga ionnsaigh. Gun teagamh sam bith 's e an Dotair Ruadh a bh' ann.

“Sin sibh, a chlann,” thuirt e.

“Chuala mi mun naidheachd bhochd a fhuair Magaidh. Bha eagal orm gum biodh feum aice orm. Faodaidh an dàrna duine agaibh leum air an each còmhla rium.”

Cha robh Seonaidh ro dheònach, ach phut Mòrag Anna air adhart e.

“Siuthad! Còrdaidh e riut. Coisichidh mise dhachaigh còmhla ri Caileag.”

Bha amharas aice nach snàmhadh Seonaidh fada bhon eilean, ach cha robh i airson 's gun teicheadh e nuair a bhiodh ise, ma b' fhìor co-dhiù, a' coimhead às a dhèidh.

4

Bha Mòrag Anna a' tilleadh dhachaigh 's i an dèidh siuga bainne blàth agus dà ugh tunnaig fhàgail aig Magaidh an ath doras.

Bha a seanmhair agus Magaidh air a bhith uabhasach measail air a chèile, agus bhiodh an dà theaghlach a' cuideachadh a chèile, aig mòine, arbhar agus buntàta.

“Feumaidh sinne coimhead às a dèidh a-nise,” bha Mamaidh air a ràdh nuair a dh'fhalbh an dotair. “Chan eil an còrr teaghlaich aice.”

Smaoinich Mòrag Anna air Granaidh agus mar a bhiodh ise a' faireachdainn an latha a chuala i an naidheachd gun deach an gille bu shine aice a mharbhadh sa Chogadh Mhòr. Cha robh Mìcheal ach ochd deug nuair a bhàsaich e, agus 's ann às a dhèidh

a dh'ainmich iad Mìcheal beag aca fhèin.

Mar gun cual' e na smuaintean aice, siud esan, Micheal beag, na ruith a-mach an doras agus a' falbh na chabhaig, cha b' ann na coinneamh-se, ach an coinneamh Sheonaidh is Seanair 's iad air an t-slighe air ais bhon chladach.

Bha plionas mòr air aodann Sheonaidh agus leth dusan rionnach aige air gad. Chitheadh Mòrag Anna na lannan brèagha a' deàrrsadh mar airgead ann an solas na grèine.

“Bidh deagh shuipeir againn a-nochd ma tha,” thuirt Seanair ri Mòrag Anna, “agus nì sinn iasgair de Sheonaidh mus bi an samhradh seachad.” Cha tuirt Seonaidh smid, ach chitheadh Mòrag Anna gun robh e air a dhòigh glan.

“Nach seall sibh dha mar a ghlanas e an rionnach cuideachd, a Sheanair,” thuirt Mòrag Anna agus gàire beag, mì-mhodhail a' nochdadh air a h-aodann.

“A ghia!” dh’èigh Mìcheal ’s e a’ toirt a chasan leis a-staigh dhan taigh. Cha robh Seonaidh a’ coimhead buileach cho cinnteach às fhèin a-nise, ’s e a’ leantainn Seanair gu ceann an taighe.

“Siuthad a-nise, a Sheonaidh. Ith do leòr ’s tu airidh air,” thuirt Seanair às dèidh dha altachadh beag a dhèanamh a’ toirt taing airson na dachaigh, an teaghlaich agus a’ bhìdh. Bha iad nan suidhe mun bhòrd le truinnsear mòr rionnaich an duine air am beulaibh. Bha bobhla de bhuntàta bhon mhachair ann am meadhan a’ bhùird agus bha cupa bainne aca uile cuideachd.

Bha amharas air Mòrag Anna gun robh glanadh an èisg air an teicheadh a chur air acras Sheonaidh, ach ma bha, cha b’ fhada a mhair sin. Dh’ith agus dh’òl e na fhuair e, le Mìcheal a’ dèanamh an dearbh rud. Bha e air fàs na b’ fheàrr air a bhiadh bho thàinig Seonaidh. Rinn Mamaidh cinnteach gun robh rud beag a bharrachd ann do Sheanair agus thug i beagan dhe na bha air an truinnsear aice

fhèin do Sheonaidh.

“Is sinn a tha math dheth seach muinntir a’ bhaile mhòir,” thuirteanair ’s e a’ gabhail a’ bhalgam mu dheireadh dhen bhainne. “Ged nach biodh ann ach an t-iasg fhèin.”

“Agus crùbagan,” thuirteanair Mìcheal.

“Srùbain is muirsgian, thuirteanair Mamaidh.

“Agus giomaich,” thuirteanair Mòrag Anna.

“Chan eil am beat air an rionnach fhèin,” thuirteanair mu dheireadh.

Dh’aithnich Mòrag Anna nach robh Seonaidh cho eòlach air cuid dhe na mìlsean a bha mu chladaichean an eilein. Chùm e air ag ithe.

“Ach a’ bruidhinn air giomach is rionnach, gu sealladh ormsa?” Phut Seonair a shèathar air falbh bhon bhòrd. Choimhead e air Seonaidh. “Giomach, rionnach is ròn, tri

seòid a' chuain!

Bha càch air an abairt a chluinntinn tric gu leòr.

“Nach fhad’ o chuala sinn sin!”

Ghnog Seanair a cheann a dh’ionnsaigh Sheonaidh.

“Tha am fear seo cho math air an t-snàmh ris an ròn fhèin,” thuirt e. “Bha mo chridhe nam bheul an-diugh nuair a leum e a-mach às an eathar is sinn dà cheud slat bho thìr, ach abair thusa misneachd.”

Choimhead Seonaidh air Mòrag Anna. Shaoil i gun robh an smiogaid aige air fàs. Chùm Seanair air.

“Shnàmh e chun a’ chladaich na bu luaithe na chaidh agamsa air iomradh. E fhèin agus Caileag.”

Rinn Seanair gàire mòr.

Bha Mìcheal air a bheò-ghlacadh leis an stòiridh.

Bha Seonaidh gu math moiteil às fhèin.

“Tha mise math air snàmh,” thuirt Mìcheal gu bragail.

“Ist, a ghloic,” thuirt Mòrag Anna. “Chan aithne dhutsa snàmh.”

Bha Seanair na sheasamh.

“Co-dhiù, tapadh leibhse airson deagh shuipeir. Tha mi a’ dol a sheasamh ann an taigh Rob, feuch a bheil naidheachd ri chluinntinn air a’ wireless. Tha coltas oidhche bhrèagha oirre. Cumaidh a’ ghealach solas rium air an t-slighe air ais.”

5

Bha clòsaid bheag aig Mòrag Anna dhi fhèin. Bha dìreach rùm gu leòr innte airson leabaidh chumhang agus ciste aodaich, ach 's ann leatha-se a bha an rùm. An rud a b' fheàrr leatha 's e gun robh uinneag aice le sealladh dhen mhuir is dhen bhàgh, agus air oidhche shoilleir, cha rachadh i a chadal gun mionaidean a chur seachad a' coimhead a-mach.

Bha e riamh na annas dha màthair gum b' fheàrr le Mòrag Anna uinneag gun chùirtearan agus gun rachadh aice air cadal ged a bhiodh solas na gealaich a' lasadh na clòsaid bhig tron oidhche.

A-nise ge-tà, dh'fheumadh i cùirtearan, feadhainn dhubh aig a sin, agus dh'fheumadh i an tarraing a h-uile h-oidhche. Bha

riaghailtean an Dubhaidh cudromach, thuirt a màthair ach cha mhaireadh iad ach cho fada ris a' Chogadh fhèin. “Chan fhada gus an tig an latha agus an oidhche,” thuirt Seanair. “Bidh an Cogadh seachad is faodaidh sinn a h-uile cùirtear dubh a chur air falbh.”

Thigeadh an latha cuideachd nuair a dh'fheumadh Mòrag Anna an t-eilean fhàgail, gu h-àraidh ma bha i airson a dhol dhan sgoil mhòir. A bharrachd air a teaghlach, 's e an sealladh seo air an oidhche an rud a bu mhotha a bhiodh i ag ionndrainn.

Bha i na seasamh na gùn-oidhche flùrach, agus cardagan gorm a bha Granaidh air fhisge dhi, a' coimhead air a' bhàgh. Dìreach aon sealladh beag eile agus dhubhadh i an uinneag. Bha a leithid a' dol na ceann eadar ionndrainn air Granaidh, truas ri Magaidh agus gaol do Sheanair. Bha i a' smaoineachadh air Mamaidh, Mìcheal Beag agus Seonaidh.

An uair sin chunnaic i an solas. Chaidh e seachad os cionn Bogha na Faoileig a-mach

o mheadhan a' bhàigh. Bha e mar chlach a' tuiteam às an iarmailt. Cha b' e seo a' chiad turas a bha i air a leithid fhaicinn, agus bha e a' dèanamh dragh dhi.

Tharraing i na cùirtearan dubha sa bhad agus rinn i air an staidhre air a socair. Bha an teine air a thasgadh le fàdan mòra mòna agus bha an rùm shìos na bu bhlàithe na bha a' chlòsaid.

“Ò!” thuirt i, 's i air a clisgeadh nuair a thuig i gun robh cuideigin na shuidhe ann an oisean na h-uinneig.

Thionndaidh Seanair is rinn e gàire beag.

“Tha mi duilich, a ghràidh mo chridhe. An do chuir mi an t-eagal ort? Bha duil a'm gun robh a h-uile duine nan cadal.”

“Cha chuala mi sibh a' tighinn a-steach,” thuirt Mòrag Anna.

Shuidh i anns an oisean ri thaobh agus

choimhead i a-mach air an uinneig.

“Am faca sibh e?”

Cha robh Seanair ga tuigsinn.

“An solas! Os cionn a’ bhogha! Am faca sibhse e cuideachd?”

“Chan fhaca,” thuirt Seanair.

“Ach bha sibh a’ coimhead a-mach air an uinneig. A’ coimhead air a’ bhàgh. Tha fios gum faca sibh e. Thàinig e a-nuas às an adhar ’s chaidh e fodha sa mhuir air cùl a’ bhogha.”

Fhuair a Seanair grèim air làimh oirre.

“Bhiodh Granaidh a’ faicinn sholais cuideachd.”

Chlisg Mòrag Anna.

“Na biodh eagal ort ge-tà. Cha robh an t-eagal air Granaidh.”

“Ach dè tha e a’ ciallachadh? A bheil mi às mo chiall?”

“An robh do sheanmhair às a ciall?”

Dh’fhàs Mòrag Anna na bu shocraiche.

“Cha robh gu dearbha.”

“Tha cuid ann, agus bithidh iad ann,” thuirt Seanair, “a chì rudan nach fhaic daoine eile. Canaidh cuid gu bheil e anns na daoine, canaidh cuid eile gur e feadhainn gu math sònraichte a chì na rudan seo.”

“Ach dè tha an solas a’ ciallachadh?”

“Uill, bhiodh na seann daoine ag ràdh gur e sealladh a bh’ ann de rud nach do thachair fhathast.”

“Ach cha robh ann ach solas!”

“Tha an solas a’ ciallachadh rudeigin ge-tà.”

“Math?”

Bha a Seanair a’ smaoinichadh mun fhreagairt.

“Neo dona?” dh’fhaighnich Mòrag Anna is crith na guth.

“Bhiodh do sheanmhair ag ràdh gun robh cuid de sholais car eagallach agus gun robh cuid eile brèagha.”

“Dòchas agus eu-dòchas ma tha?”

“Direach.”

“Dè tha an dithis agaibhse a’ dèanamh air ur cois?”

Mamaidh a bha ann, ’s i fhèin na gùn-oidhche.

Bha i a’ coimhead cho brèagha, shaoil Mòrag Anna, ’s a falt fada, donn saor bhon chiutha theann anns an robh e fad an latha.

“Chuala mi a’ bhrunndail,” thuirt Mamaidh.

“Siuthad, a Mhòrag Anna, dhan leabaidh leat.”

Thug Mòrag Anna pòg do Sheanair. Chaidh i a-mach às an rùm agus thòisich i a’ dìreadh na staidhre.

Stad i far an robh i nuair a chuala i a màthair a’ faighneachd, “Ciamar a chaidh dhuibh an taigh Rob?”

“Nach suidh thu còmhla rium mionaid, a luaidh?” fhreagair Seanair.

Shuidh Mamaidh anns an oisean, agus às an t-sealladh orra, shuidh Mòrag Anna air an staidhre.

6

“B’ fheàrr leam nach robh mi a’ faicinn sholais,
a Ghranaidh.”

Bha Mòrag Anna air nigheadaireachd a
chrochadh dha màthair agus air teicheadh
dhan chladh airson greiseag. Bha Seanair air
an taigh fhàgail tràth ’s e air gealltainn
cuideachadh a thoirt do Rob le na caoraich.
Bha Mamaidh air a bhith sàmhach.

“Dòchas agus eu-dòchas.”

Bha Mòrag Anna na seasamh an tacsas
a’ bhalla.

“Sin an naidheachd a thug Seanair dhachaigh
a-raoir. Cha mhòr gu bheil duine òg air fhàgail
san eilean. Chan eil fios aig duine dè tha
a’ tachairt sa chogadh. Tha daoine a’ feitheamh
litir, ach air an clisgeadh bhon teileagram. Tha

càirdean Rob ann an Inbhir Nis air innse
dhaibh gun d' fhuair iadsan fios mun ghille aca.
Tha e beò, ach na phrìosanach.”

Thàinig crith na guth.

“Tha e anns an aon rèisimeid ri Papaidh,
chuala mi Seanair ag innse do Mhamaidh
a-raoir. Thòisich ise a’ caoineadh. Ge-tà, ma tha
Papaidh na phrìosanach, faodaidh e sgrìobhadh
thugainn. Thuirtean sin cuideachd. ’S ma
sgrìobhas, bidh fios againn gu bheil e beò.”

Bha dòchas na guth.

“Feumaidh sinn a bhith dòchasach.”

“A Mhòrag Anna, càit a bheil thu? A Mhòrag
Anna!”

Bha guth a màthar sgìth. Bha fios aig Mòrag
Anna nach robh i air cadal an oidhche rona sin.

“Tha mi a’ tighinn,” dh’èigh i air ais.
Choinnich iad mu leathach slighe eadar an

taigh agus an cladh.

“Chan eil sgeul agam air Seonaidh,” thuirt a màthair. “Am faca tu e?”

“Chan fhaca, ach cha bhi e fad’ air falbh. ’S dòcha gun do lean e Seanair. Cà’ bheil Caileag? Bidh ise còmhla ris?”

“Ò, dh’fhalbh ise còmhla ri do Sheanair, gu caoraich Rob.”

“Uill, càit a bheil Mìcheal? Ge bith càit a bheil Seonaidh, cha bhi Mìcheal fad air falbh.”

Chitheadh i a-nise cho sgèth ’s a bha a màthair. Cha b’ e feum uallach mar seo.

“Thèid mise cuairt mun chladach,” thuirt i ri màthair, “’s bheir mi dhachaigh iad.”

“Siuthad ma tha, ach bi faiceallach. Tha an làn àrd an-diugh.”

Lorg i Seonaidh ann an clais creige os cionn

a' chladaich. Bha e air e fhèin a dhinneadh a-steach ann a-mach à sealladh. Bha rudeigin air Mòrag Anna a stiùireadh chun na creige. Mar a b' fhaisge a bha i air, chluinneadh i e a' sèideadh a shròin.

“A Sheonaidh! Tha Mamaidh a' coimhead air do shon. Thugainn dhachaigh.”

“Thalla 's fàg mi.”

Bha e air a bhith a' rànaich, agus bha aodann fliuch agus salach le deòir agus poll.

“Chan fhàg. Bha uallach air Mamaidh mu do dheidhinn. Bha uallach ormsa mu do dheidhinn.”

“Cha leig sibh a leas uallach a ghabhail mu mo dheidhinn-sa. Chan eil dùil agam fuireach ann a sheo. Theich mi roimhe is teichidh mi a-rithist.”

Leis a sin, shlaod e e fhèin a-mach às a' chlais agus shreap e tarsainn gu taobh thall na

creige. Bha e èasgaidh air a chasan rùisgte agus, ann am mionaid, bha e air astar a chur eadar e fhèin agus Mòrag Anna.

Lean ise an ceum a bha os cionn nan creagan. Cha robh i cho cinnteach aiste fhèin agus cha robh i measail air an àirde. Chitheadh i an làn mòr aig bonn na creige.

Shreap Seonaidh sìos agus rinn e a shlighe a-null gu creagan a bha na bu chòmhnairde agus na bu shàbhailte. Dh'fheumadh Mòrag Anna slighe na b' fhaide a ghabhail gus faighinn sìos thuige.

Ach cha robh fàilte a' feitheamh oirre.

“Thalla dhachaigh! A bheil thu bodhar?”

Thog e làmh.

Shaoil le Mòrag Anna gun robh e a' dol ga bualadh.

“Seall!” thuirt e 's e a' comharrachadh an

taoibh bhon tàinig e.

Thionndaidh Mòrag Anna is theab i a dhol ann an laigse.

Cò bha air a shlighe a dhèanamh gu mullach na creige ach Mìcheal. Bha e na sheasamh an sin mar stob beag, truagh.

“Lean e thu!” thuirt Mòrag Anna.

“Lean e thusa!” thuirt Seonaidh.

Chluinneadh iad Mìcheal a’ rànaich. Bha e reòta. Cha b’ urrainn dha tilleadh.

Dh’fhalbh Seonaidh na ruith ’s e ag èigheach. “Fuirich far a bheil thu. Tha mi a’ tighinn gad iarraidh.” Thòisich e a’ streap na creige. Bha Mìcheal air chrith.

“Suidh, is thig mi gad iarraidh.”

Bha Mòrag Anna gu bhith bochd.

Dè b' urrainn dhi a dhèanamh!

Dh'fheuch Mìcheal ri tionndadh. Ghlac a chas ann an rudeigin.

An ath rud, bha e a' tuiteam.

Chaidh e às an t-sealladh air Mòrag Anna. Chuala i an splais.

Leig i sgiamh.

Sa bhad chunnaic i Seonaidh a' leum dhan uisge.

Chaidh i far am faiceadh i bonn na creige. Chan fhaiceadh i Mìcheal.

Chunnaic i Seonaidh a' dol fodha. Shaoil leatha gun do stad an saoghal.

Chaidh an t-àite sàmhach. Bha na dathan cho soilleir, an geal is an gorm. Bha na diogan mar mhionaidean mòra.

An uair sin chunnaic i ceann Sheonaidh a' nochdadh is e a' spùtadh an t-sàil a-mach às a bheul agus a' crathadh a chinn. Bha grèim bàis aige air Micheal mun amhaich agus e a' cumail a chinn-san os cionn an uisge.

Bha Mòrag Anna reòta.

“Cuidich mi!” dh'èigh Seonaidh.

Ciamar, smaoinich Mòrag Anna. Cha robh lùths innte.

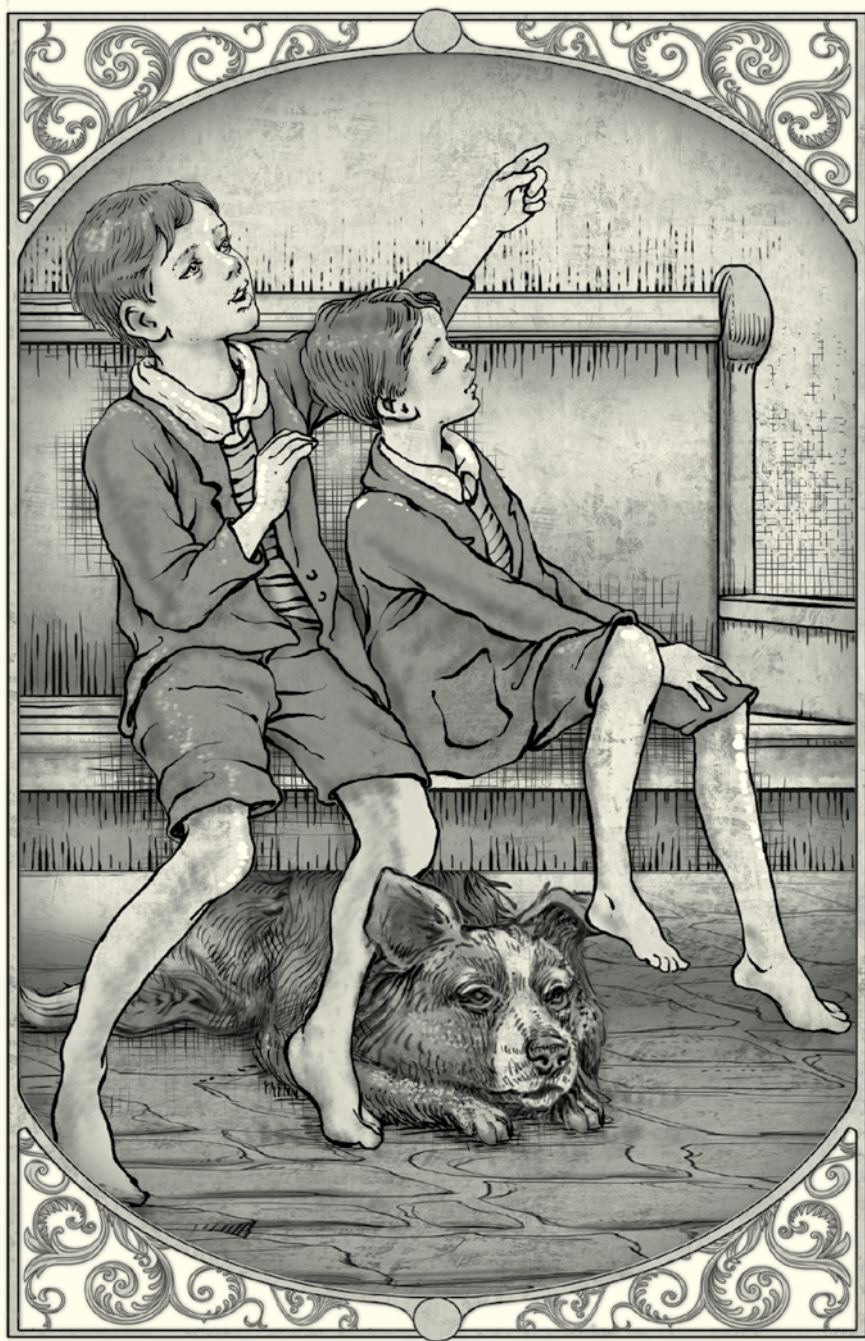
Bha Seonaidh a' dèanamh air bonn na creige.

“Cuidich mi!”

Bha Mòrag Anna mar gum biodh i air dùsgadh. Ruith i agus shreap i sìos gu bonn na creige gun smaoinichadh. Nuair a ràinig i, bha grèim aig Seonaidh air tìr le aon làimh agus air Micheal leis an làimh eile. Fhuair Mòrag Anna grèim air Micheal agus shlaod i a-mach às a' mhuir e. Bha i taingeil gun robh e cho beag agus aotrom. Chuir e a-mach

rùchd a mhionaich air a' chreig, ach bu shuarach sin, shaoil Mòrag Anna seach an rud a dh'fhaodadh a bhith air tachairt dha. Cha b' urrainn dhi Seonaidh a chuideachadh ach cha leigeadh i leas. Chaidh aige air e fhèin a tharraing air tìr agus sàraichte 's gun robh e, cha robh an còrr air aire ach Micheal fhaighinn dhachaigh.

Chuidich iad a chèile agus Micheal gu talamh sàbhailte, agus an uair sin chuir Seonaidh an gille beag air a dhruim agus rinn iad air an taigh.

7

Bha an ath mhadainn na b' fhuaire agus bha a' ghaoth air èirigh. Fiù 's bho gheata a' chladh chitheadh Mòrag Anna gun robh cop geal air na tuinn.

“Cha tèid Seanair a-mach anns an eathar an-diugh, a Ghranaidh,” thuirt i.

Bha boineid dhearg mu ceann airson a cumail blàth agus am falt aice a chumail sgiobalta.

“Nam faigheadh Mamaidh a cead fhèin, cha rachadh mi fhìn, Mìcheal neo Seonaidh faisg air muir neo cladach gu bràth tuilleadh. Chlisg i nuair a ràinig sinn an taigh. Mìcheal air druim Sheonaidh agus an dithis aca bog, fliuch agus mise is an fhuil a' sileadh bho mo dhà ghlùin. Cha robh mi fiù 's air an aire a thoirt gus an tuirt Mamaidh rium.”

Dh'fhosgail Mòrag Anna a dòrn.

“Seall dè lorg mi!”

Bha broidse beag, gleansach, gorm na bois.

“Tha cuimhn' a'm air an latha a thug sibh dhomh e,” thuirt i.

“Bha e ann am bonn na ciste aodaich, am broinn na bonaid. Seall cho deàlrach 's a tha e, fiù 's às aonais solas na grèine.”

Rinn faoileag sgiamh mhòr agus chaidh crith troimhpe a' cuimhneachadh air an sgiamh aice fhèin bhon dè.

“Mun àm a dh'inns mi stòiridh na tubaist do Sheanair, bha Micheal na shuain chadal air a' bheinge, ri taobh Sheonaidh. Cha robh Caileag bhoichd a' tuigsinn na h-ùpraid agus mu dheireadh chaidh i air falach air cùl casan Sheonaidh. Sin triùir nach gabh sgaradh ann an cabhaig.”

Bha Mòrag Anna a' suathadh a' bhroidse fhad 's a bha i a' bruidhinn.

“Tha Mamaidh fhathast glas leis an eagal agus an sgìths.”

“Cha d' fhuair mi fhìn mòran cadail a-raoir, ach cha tuirt mi guth ri duine. Cha b' urrainn dhomh sgur a smaoinichadh mun eagal a bha orm fhìn is air Mìcheal agus air cho dàn 's a bha Seonaidh. 'S e gaisgeach dha-rìribh a tha ann.”

“Nuair a chaidh Mamaidh a-mach chun na cruach mhòna thuirt Seanair gum feumadh Seonaidh snàmh ionnsachadh dhuinn. Fhad 's a bhiodh esan, Seanair, ann cuideachd. Rinn e gàire mòr nuair a dh'fhaighnich Seonaidh an robh e fhèin airson snàmh fheuchainn.”

Rinn Mòrag Anna gàire beag 's i a' dèanamh dealbh de Sheanair a' snàmh 's a churrac mu cheann.

“Sheas mi aig uinneag na clòsaid airson

greis a-raoir. Chan fhaca mi an solas, ach chan eil eagal orm bhuaithe tuilleadh.”

Smaoinich i an uair sin air a h-athair agus air a seanair, air Seonaidh agus air a mhàthair, air Magaidh agus air Mamaidh.

“Tha Seanair ag ràdh gur e rud math a th’ ann a bhith ag ionndrainn ged a bhios e gad fhàgail brònach. Tha ionndrainn a’ ciallachadh gu bheil gràdh na do chridhe.”

Thug oiteag fhuar oirre a bonaid a shlaodadh sìos na b’ fhaide thairis air a cluasan. Chuir i am broidse na pòcaid Dh’fhairich i boinneag uisge air a h-aodann.

Choimhead i air an dachaigh agus chitheadh i ceò an t-simileir.

“Tha Seanair air teine mòr a chur air. Bidh sinn blàth a-nochd.”

A-muigh air a’ mhuir bha an t-adhar a’ sìor fhàs dorcha.

Dh'fhalbh Mòrag Anna na ruith.

Bha i air ceann an taighe a ruighinn mus deach an t-uisge na mheall.

Mun ùghdar: Mòrag Stiùbhart

Buinidh Mòrag Stiùbhart do Ghriomasaigh ach tha i air a bhith a' fuireach san Eilean Sgitheanach còrr is 30 bliadhna. Tha i air grunnan leabhraichean chloinne a sgrìobhadh thar nam bliadhnaichean, An Cuilean Ròn, An Leabhar-là agus An Cleòca Gorm nam measg. Bidh i cuideachd a' cur tionndadh Gàidhlig air stuth chloinne is òigridh, gu h-àraidh leabhraichean mar Bioran agus cartùnaichean mar Donnie Murdo.

Bho 1978 tha i air a bhith an sàs ann an obair sna meadhanan, gu h-àraidh rèidio is telebhisean, a' sgrìobhadh, a' rannsachadh 's a' riochdachadh. Tron chompanaidh neo-eisimeileach Sealladh, chruthaich i sreathan òigridh mar Gleusta.

Tha ùidh mhòr aice ann a bhith a' teagasg sgilean meadhanan is conaltraidh do dh'òigridh ann an sgoiltean agus aig ìre BA ann an Sabhal Mòr Ostaig.

Call is ionndrainn
Dòchas is eu-dòchas
Troimh-a-chèile is còrdadh

Le cogadh, thig atharraichean
air daoine agus air àite.

An tig Mòrag Anna agus a co-ogha
Seonaidh gu bhith rèidh 's iad air am
feuchainn ann an suidheachadh ùr?

 Stòrlann
Nàiseanta na Gàidhlig

www.storlann.co.uk